

سرو های مهاجر

مروری بر علل و آثار مهاجرت
علمای جبل عامل به ایران در دوره صفویه

تالیف و گردآوری

دکتر سید جواد حسینی نژاد

منیرالسادات حسینی رضاییان

ویراستار علمی:

دکتر طاهره رحیم پور ازغدی

استادیار دانشگاه فردوسی مشهد

سرشناسه	: حسینی نژاد، سیدجواد، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: سروهای مهاجر؛ مروری بر علل و آثار مهاجرت علمای جبل عامل به ایران در دوره صفویه/تالیف و گردآوری سیدجواد حسینی نژاد، منیرالسادات حسینی رضاییان؛ ویراستار علمی طاهره رحیمپور ازغدی.
مشخصات نشر	: مشهد: کتابدار توس؛ ابومسلم، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۸۹۷-۷-۰۱۹۷۸-۶۰۰-۶۷۰۹-۵۱-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: مجتهدان و علما -- جبل عامل
موضوع	: شیعه -- روحانیت -- جبل عامل
موضوع	: شیعه -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۰ - ۱۲ ق.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- صفویان، ۹۰۷ - ۱۱۴۸ ق. -- روحانیت
شناسه افزوده	: حسینی رضاییان، منیرالسادات، ۱۳۴۲ -
شناسه افزوده	: رحیمپور ازغدی، طاهره، ویراستار
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ح ۵۴۴ س ۲۳۹/۴ BP۲
رده بندی دیویی	: ۵۳/۲۹۷

سروهای مهاجر

مروری بر علل و آثار مهاجرت

علمای جبل عامل به ایران در دوره صفویه

دکتر سید جواد حسینی نژاد - منیرالسادات حسینی رضاییان

ناشر: کتابدار توس

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۸۹۷-۷-۰۱۹۷۸-۶۰۰-۶۷۰۹-۵۱-۲

ناشر: ابومسلم

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۸۹۷-۷-۰۱۹۷۸-۶۰۰-۶۷۰۹-۵۱-۲

قیمت: ۵۸۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	فصل اول: مروری کوتاه بر تاریخچه‌ی جبل عامل
۱۹	گروه های مذهبی در لبنان
۲۱	فصل دوم: زندگی نامه‌ی برخی از علمای جبل عامل مهاجر به ایران
۲۳	محمد بن مکی معروف به شهید اول
۲۳	اساتید شهید اول
۲۴	شاگردان شهید اول
۲۴	تالیفات و آثار شهید اول
۲۶	شهادت شهید اول
۲۷	محقق کرکی
۳۱	اساتید محقق کرکی
۳۱	تالیفات محقق کرکی
۳۳	شاگردان محقق کرکی
۳۴	تأثیر محقق کرکی بر سرنوشت فکری، فقهی و سیاسی صفوی
۳۵	برچیدن بساط قصه خوانی و معرکه گیری های دروغین
۳۶	شیخ علی منشار عاملی
۳۷	استادان شیخ علی منشار
۳۷	شاگردان شیخ علی منشار
۳۷	تالیفات شیخ علی منشار

- ۳۸..... جایگاه علمی و اجتماعی شیخ علی منشار
- ۴۰..... شیخ عزالدین حسین عاملی
- ۴۱..... برخی تالیفات شیخ عزالدین
- ۴۳..... شیخ بهایی
- ۴۵..... شاگردان شیخ بهایی
- ۴۵..... برخی از استادان شیخ بهایی
- ۴۵..... آثار و تالیفات شیخ بهایی
- ۴۸..... شیخ لطف الله مسمی عاملی
- ۵۰..... شیخ حر عاملی
- ۵۲..... نام برخی دیگر از علمای مهاجر
- ۵۵..... فصل سوم: دلایل تداوم سنت علمی شیعی و بقای تشیع در جبل عامل
- ۵۶..... ۱- ایمان و اعتقاد راسخ شیعیان و علمای جبل عامل
- ۵۷..... ۲- ارتباط با حوزه‌ی علمیه‌ی نجف
- ۵۸..... ۳- وجود نظام اقطاعی در لبنان قدیم
- ۵۸..... ۴- دور افتادگی نسبی جبل عامل از مراکز اصلی قدرت
- ۵۹..... ۵- حمایت‌های خانواده‌های برجسته‌ی شیعه
- ۶۰..... ۷- تقابل اندیشه‌ها و فرهنگ‌های متنوع در لبنان
- ۶۱..... فصل چهارم: ویژگی‌های مهاجرت علمای جبل عامل به ایران در دوره‌ی صفویه
- ۶۲..... مهاجرت تدریجی
- ۶۲..... مهاجرت محدود به علما
- ۶۲..... وجود یک شبکه‌ی خانوادگی مشخص و پیوندهای خویشاوندی
- ۶۵..... فصل پنجم: علل مهاجرت علمای جبل عامل به ایران در دوره‌ی صفویه
- ۶۷..... بخش اول: علل تمایل پادشاهان صفویه به مهاجرت علمای شیعه از جبل عامل به ایران
- ۶۷..... نیاز به فقه شیعه به عنوان سنگ بنای اصلی در ساختارمند کردن حکومت شیعه

- ۶۸..... خلاء فقهی در اهل تصوف
- ۶۹..... کسب مشروعیت و حمایت مردمی برای انسجام کشور
- ۶۹..... خواست و تمایل مردم ایران برای ارتباط با علمای جبل عامل
- ۷۰..... کمبود تعداد حوزه های علمیه ی بزرگ در ایران
- ۷۲..... بخش دوم: علل تمایل علمای جبل عامل برای مهاجرت به ایران
- ۷۲..... ۱- تحکیم یک دولت مقتدر و بزرگ شیعه بعد از صد ها سال
- ۷۳..... ۲- شرایط سخت اقتصادی
- ۷۳..... ۳- تحقق عینی به اندیشه های سیاسی شیعه و تجربه ایجاد یک حکومت دینی بر مبنای فقه شیعه
- ۷۴..... ۴- تمایل علمای جبل عامل برای آشنایی و تبادل علمی با علمای شیعه ایران
- ۷۵..... ۵- پاسخ به دعوت مردم ایران
- ۷۵..... بخش سوم: علت انتخاب جبل عامل به عنوان منبع تامین علمای شیعه از سوی پادشاهان صفوی
- ۷۵..... کمبود تراکم علمای طراز اول شیعه در ایران
- ۷۶..... نگرانی پادشاهان صفویه از تاثیر گذاری پیوند های قبیله ای در موازنه های قدرت علمای شیعی ایران
- ۷۶..... سایر نظرات و اندیشه های متفاوت درباره ی علل مهاجرت علمای جبل عامل به ایران در دوره صفویه
- ۸۰..... فصل ششم: آثار مهاجرت علمای شیعه ی جبل عامل به ایران در دوره ی صفویه
- ۹۰..... تاثیرات عمده ی مذهبی و نقش مهم عاملی ها
- ۹۰..... الف- تاسیس و گسترش حوزه های علمیه شیعه در بسیاری از شهرهای ایران
- ۹۰..... ب- احیای نماز جمعه و رواج آن در کشور
- ۹۴..... ج- آثار فقهی و تقویت پویایی فقه شیعه
- ۹۹..... د- سایر آثار مهاجرت عاملی ها به ایران

- برچیدن بساط قصه خوانی و معرکه گیری های دروغین ۹۹
- تصحیح قبله یابی ۱۰۰
- تألیف و ترجمه‌ی کتب مقاتل به زبان فارسی و ترویج مراسم روضه خوانی و ذکر مناقب و فضائل ائمه‌ی اظهار علیهم السلام ۱۰۰
- آثار بزرگ و فاخر معماری از جمله در اصفهان ۱۰۰
- فصل هفتم: آثار ویژه‌ی مهاجرت ۱۰۱
- ۱- تثبیت نظری و عملی نظریه‌ی ولایت فقیه ۱۰۲
- مراحل تثبیت عملی مسأله‌ی ولایت فقیه ۱۰۵
- مرحله‌ی اول؛ تغییر نگرش تاریخی مقدس بودن و ظل الله بودن پادشاهان و حاکمان ۱۰۵
- مرحله دوم؛ بینش عمومی حق حاکمیت خدا ۱۰۶
- ۲- احیای نماز جمعه ۱۰۹
- آثار عمومی و همیشگی نماز جمعه ۱۱۰
- آثار منحصر به دوره‌ی صفویه در نماز جمعه ۱۱۰
- پاسخ به شبهات عثمانی ها و ازبک ها ۱۱۲
- ۳- غنی سازی کتب حوزوی در ایران ۱۱۲
- ۴- تألیف اولین رساله‌ی عملیه به زبان فارسی ۱۱۳
- خلاصه ۱۱۵
- منابع ۱۱۸

مقدمه

جریان تشیع در طول تاریخ بیش از چهارده قرن خود، از همان ابتدا تا کنون مظلوم و ناشناخته بوده است. تصمیمات اهل سقیفه باعث شد تا آن چه پیامبر اکرم(ص) در غدیر برای امتش خواسته بود بیست و پنج سال به تاخیر بیفتد. اولین حکومت شیعه بیش از ۵ سال دوام نیاورد و خلافت پس از امام علی علیه السلام رسماً به سلطنت موروثی اموی تبدیل شد. بنی امیه که خود در ابتدا از دشمنان سرسخت پیامبر بودند، حالا هنوز سی سال از رحلت رسول الله نگذشته، به عنوان جانشین و خلیفه‌ی ایشان بر تخت نشستند و نظام حکومتی امامت و ولایت را به نظام سلطنت موروثی تبدیل کردند. در طول دویست و پنجاه سال ولایت امامان شیعه، حکومت علوی دیگر تکرار نشد و این مظلومیت تا حدود هزار سال پس از غدیر خم ادامه یافت و حکومت های کوتاه و محدود شیعه در گوشه و کنار جهان اسلام نتوانستند آن چه شایسته‌ی جریان حقیقی اسلام ناب محمدی(ص) و مذهب جعفری بود را در ابعادی بزرگ و فراگیر ارائه نمایند. تا اینکه شخصی از نوادگان شیخ صفی الدین اردبیلی در شمال غربی ایران توانست با متحد کردن قبایل مختلف سنگ بنای تأسیس حکومتی را پایه گذاری نماید که در اندک زمانی توانست به یکی از بزرگ ترین سلسله های تاریخی حکومت در ایران از نظر وسعت و اقتدار تبدیل گردد. شاه اسماعیل با اعلام مذهب تشیع به عنوان مذهب رسمی ایران زمین، دوران تازه ای را برای شیعیان و علمای شیعه آغاز

کرد که از نظر گستره و قدرت تا آن زمان بی نظیر بود. هرچند فرهنگ دو هزار ساله‌ی تاریخ پادشاهی در ایران به سادگی قابل تغییر نبود و حکومت تازه تأسیس فرزندان صفی الدین نیز چیزی به جز عقاید انزوا طلبانه و صوفی گری و خانقاه نشینی را که نسبتی با حکومت داری و سیاست ورزی ندارد در اختیار نداشت، اما با توجه به اینکه روح تشیع در پیکر صدها هزار ایرانی مسلمان در سرتاسر این کشور پهناور قرن های متممادی جریان داشت، حال نوبت علما و فقها و زعمای بزرگ شیعه بود که از این فرصت بی نظیر تاریخی به بهترین نحو ممکن استفاده کنند و مقدمات اجرای اندیشه های سیاسی و اجتماعی شیعه اثنی عشری را تا حد امکان فراهم سازند. علمای شیعه‌ی منطقه جبل عامل لبنان به دلایل مختلفی که در این کتاب به آن پرداخته شده است، سهمی بسیار مهم و تاریخ ساز در استفاده از این فرصت بی نظیر داشتند و مهاجرت ایشان به ایران زمینه ساز تشکیل یک حکومت مقتدر شیعه در این سرزمین بود که شکل کامل تر آن صدها سال پس از مهاجرت ایشان، در ایران معاصر (جمهوری اسلامی) به وقوع پیوست. انگیزه‌ی اصلی نگارش این کتاب این بود که به موضوع مهاجرت زعمای شیعه و فقهای بزرگ جبل عامل به ایران و علل و آثار این هجرت سرنوشت ساز و تاریخی اغلب به صورت پراکنده در مقالاتی محدود و یا به عنوان موضوعی فرعی در حاشیه‌ی موضوع اصلی یک کتاب تاریخی اشاراتی شده است. در حالی که شاید گزاف نباشد اگر بگوییم هجرت علمای جبل عامل به ایران در عهد صفوی پس از هجرت رسول اکرم (ص) از مکه به مدینه، بزرگ ترین و مهم ترین هجرت در تاریخ تشیع است. اگر بپذیریم که نظام ولایت فقیه و جمهوری اسلامی در ایران، مقتدرترین حکومت شیعی در طول تاریخ تشیع بوده و

اگر بدانیم ده ها زعیم شیعه در طول دوران غیبت کبری ، پرچم زعامت را دست به دست تا کنون برپا نگه داشته و هر یک آرزوی ایجاد دولتی شیعی و مقتدر را داشته اند و اگر قبول کنیم گسترش فقه استدلالی و تقویت اندیشه‌ی بسط ید فقیه جامع الشرایط به عنوان نایب الامام در دوران معاصر، ثمره‌ی مجاهدت ها و مهاجرت علمای جبل عامل بوده است، آن گاه خواهیم دانست که نسبت به این هجرت تاریخ ساز، آن چنان که شایسته‌ی آن بوده، تحقیقات مفصل و جامع انجام نشده است. در فصل اول این کتاب توضیح مختصری درباره‌ی منطقه جبل عامل آمده است، سپس در فصل دوم به منظور آشنایی با علمای مشهور جبل عامل شرح کوتاهی از زندگی ، آثار، تألیفات و شاگردان آنان ذکر شده است. فصل سوم و چهارم به بررسی علل تداوم سنت علمی شیعه در حوزه‌ی علمیه‌ی جبل عامل و همچنین به بررسی ویژگی های این مهاجرت اختصاص یافته است. در فصل پنجم علل مهاجرت علمای جبل عامل به ایران از دو زاویه‌ی مبدا و مقصد مهاجرت بررسی شده است. در فصل ششم آثار و نتایج این مهاجرت به صورت مبسوط مورد بحث قرار گرفته و در انتها یعنی در فصل هفتم به آثار و نتایج ویژه و تاریخ ساز این هجرت پرداخته ایم. بستر سازی برای اجرای اندیشه‌ی سیاسی ولایت فقیه و احیای نماز جمعه دو اثر ویژه و سرنوشت ساز است که در آخرین فصل این کتاب شرح داده شده است.

معنقدیم که نوشتار حاضر هرچند نگاهی دقیق تر و مفصل تر نسبت به سایر منابع و متون مربوط به این موضوع دارد، اما همچنان نتوانسته است حق مطلب را آن چنان که در شأن عظمت و اهمیت آن است، ادا نماید و شاید تنها فتح بابی برای اندیشمندان و محققان تاریخ تشیع باشد تا

بتوانند جوانب مختلف آثار این هجرت را بیش از پیش موشکافی کرده و الگوهای مناسبی از تحلیل این مقطع تاریخی برای اعتلای جهان اسلام و بیداری اسلامی ارائه نمایند.

ان شاء الله

دکتر سید جواد حسینی نژاد

منیر السادات حسینی رضاییان

www.ketab.ir